

Kami'st *kagami*'ni — peegli funktsioonid *shintō*'s

Margit Juurikas

Peegel on müstiline ese, mis on kütkestanud inimest juba sellest ajast alates, mil ta nägi esmakordselt iseenda optilist kujutist siledal pinnal. Kujutis lummas inimest, kes polnud kindel, kas see, mida ta parajasti näeb, on hea või kurja kehastus. Toosama hoomamatu lummus on endaga kaasa toonud arvukalt ebausku, müüte ja linnalegende, mis on seotud nii peegli enda kui ka peegelduvate kujutistega.

Erinevates maailma osades on peeglil olnud oma konkreetne roll ka rituaalides. Kasvõi näiteks nn kaugele vaatamisel — seda kasutati ettekuulutuste, tulevikuennustuste puhul, sest usuti, peegel näeb ja teab (peegeldab) kõike ega valeta.

Jaapani kultuuriski on peeglil mitmeid, lausa vastandlikuna tunduvaid tähendusi ja funktsioone. Ühtpidi oli peegel abivahend kurjade vaimude eemale peletamiseks. Teisalt võis peegel kurje vaimu hoopis juurde meelitada, mistõttu katavad veel tänapäevalgi mõned jaapanlased kasutuses mitte oleva peegli kinni, et peegeldus kurje vaimu ligi ei tõmbaks. Samal ajal on peegel Jaapanis kindlasti ka aukartustäratav, *kami* ehk jumalust sümboliseeriv ese. Väarikaim sakraalne peegel asub väidetavalt kõige olulisemas *shintō* pühamus, Ise jingū's, hoone kõige sügavamas sopis, kuhu kellegi silm ei ulatu.

Kõige selle juures on keeruline kindlaks teha, kas Jaapani kultuuris oli peegel esmalt abivahend kurja eemale peletamiseks või valguse, puhutuse ja *kami* sümboliks. See ei ole ka käesoleva kirjutise eesmärk. Eesmärk on anda pilt peegli funktsioonidest, uurides neid nii indiviidi kui usundilise süsteemi vaatenurga alt. Selleks käsitlen esiteks ülevaatlilikult

indiviidi üldist suhtumist peeglisse, edasi keskendun peegli kui sümboli positsioonile jaapani põlisusundis *shintō*'s. Lõpuks tulen taas inimese ja peegli suhete juurde ning arutlen selle üle, mis peegeldub inimesele, *kami*'sse uskujale, kui ta näeb enda kujutist õrnas ja hapras peeglis.

Üldised arusaamad peeglist

Inimese jaoks mängis peegel kui konkreetne optiline vahend iidsetel aegadel tähtsat, sageli ebausuga seonduvat rolli. Peegel pani inimese tema sisimas kahtlema, ajas ta segadusse, sestap tekkisid uskumused, et vana peegel kannab endas halba energiat ning peegli purunemisega kaasneb ebaõnn. Peeglit seostati sageli ka surma ja teispoosusega, mistõttu tuli sellega hoolikalt ümber käia. Eestiski on olnud kombeks inimese surma järel kõik peeglid majas kinni katta, et lahkunu hing majja kinni ei jääks, samuti välditakse kinnikatmisega surnu „tuppa vaatamist“.¹ Tiia Ristolainen, tsiteerides Richtertit, toob välja Eesti vanausuliste uskumuse, mille kohaselt tähendab peegli lõhkumine surma, sest peegel kannab endas inimese energiat, seega, kui peegel puruneb, kaotab inimene oma elujõu.²

Jaapanis omas peegel algselt pigem religioosset ja tseremoniaalset, samas ka nii spirituaalset kui ilmalikku autoriteeti sümboliseerivat funktsiooni, ega olnud igapäevaselt kasutatav ese.³ Esimesed pronksist peeglid (*shinjūkyō*) jõudsid Jaapanisse Hiinast ja Koreast Yayoi perioodil (300 eKr – 300 m.a.)⁴. Peegel jäi pikaks ajaks lihtrahvale kättesaamatuks luksusesemeks, mistõttu ümbritses seda paratamatult mõistatuslik aura ja salapära, mille ilmekaks tõestuseks on mitmesugused rahvapärимused. Muinasjuttudes, müütides ja rahvajuttudes kohtab sageli võlupeegleid, mis võivad tuua nii head kui halba.⁵

¹ Anu Haamer. Arutlusi oma ja võõra kokkupuute üle eesti rahvausundi ja ristiusu näitel: Tänapäeva matusekommetes säilinud arhailised jooned. — Hortus Semioticus. Tartu: Tartu Ülikool, 2006, nr 1, lk 220.

² Tiia Ristolainen. Surmakultuuri suundumused Eestis: Surmaended. — Hüperajakiri Mäetagused. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2003, nr 25, lk 201.

³ Shinto Symbols 2. — Contemporary Religions in Japan. Tokyo: International Institute for the Study of Religions, 1966, Vol. 7, nr 2, lk 104.

⁴ Japanese bronze mirrors. — http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/articles/j/japanese_bronze_mirrors.aspx (15.40.2015)

⁵ Vt nt Frederick Hadland Davis. Myths and Legends of Japan. New York: Thomas Y. Crowell Publishers, 1912, lk 190–198.

Oma müstilise võlu tõttu on peeglit Jaapanis peetud ka väravaks siin- ja sealpoolsuse vahel, mis tekitas hirmutunnet või aukartust peeglitaguse teisepoolsuse ees. On teada lugusid sellest, kuidas neiu vaatab peeglisse ja näeb seal oma surnud ema nägu, saades nii jõudu karmi võõrasema käe all vastu pidada. Teisalt aga võimaldas peegel elaval suhelda surnuga, kelle hing oli siia maailma mahajäänu jaoks kui *kami*. See on üks põhjus, miks Jaapani kodudes võib *shintō* altarilt leida lisaks esivanemate hingedele pühendatud mälestustahvlitele ka peegli.⁶

Peegel on olnud kasutusel ka ohvriannina või kingitusena *kami*'le. Üheks selliseks näiteks on peegli viskamine veekogusse vee-*kami*'le pühendatud ilmutusriituses.⁷ Yamagata prefektuuris asuva Haguro mäe pühamu tiigist on leitud 600 peeglit, mille palverändurid on viinud sinna ilmselt kingituseks *kami*'le, keda usuti elavat tiigis või seal peatuvat.⁸ Võib oletada, et peegli abil avaldab kinkija *kami*'le pildi enda puhtast ja siirast meelest. Peegli viskamine veekogusse võis abistada vee-*kami*'t oma kummardaja tõelise, moonutamata näo nägemisel, mis muidu läbi virvendava veepinna paistab ega pruugi avaldada tema tõelist olemust. Teisisõnu, peegli kui objekti kõrval sai oluliseks ka selle pinnalt peegelduv; sellest sai sümbol, mis andis inimesele võimaluse avada oma tõeline loomus.

Mütoloogiline *yata-no-kagami* kui võimu sümbol

Shintō's on peeglil oluline roll nii käegakatsutava objektina, mida saab puhastada, kui ka inimese loomuse peegeldajana. Objektina on peegel üks nn kolmest keiserlikust aardest või regaalist, mis uskumuse kohaselt kaitses keisrivõimu ning aitas keisril riigis rahu hoida. *Shintō* uskumuse kohaselt sümboliseerib peegel *kami*'t — eelkõige panteonijumaluste tippu kuuluvat päikesejumalannat Amaterasu Ōmikamit kui keiserliku perekonna ja seeläbi kogu Jaapani kaitsevaimu.

1339. aastal avaldas keisri õukonnas nõuandjana tegutsenud Kitabatake Chikafusa poliitilise traktaadi *Jinnō shōtōki* (Jumalike keisrite legitiimse põlvnemise kroonika), milles kirjutas, et peeglil ei ole midagi peale enda,

⁶ Sokyō Ono, William P. Woodard. *Shinto: The Kami Way*. Tokyo: Charles E. Tuttle Co., 1998, lk 59.

⁷ Encyclopedia of Shinto. Objects of worship and shrine treasures. Kagami. — <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=284> (22.04.2015)

⁸ Neil MacGregor. *A History of the World in 100 Objects*. London: Penguin Books, 2013, lk 410.

kuid selle isetu vaimsus peegeldab kõiki asju. Ei ole midagi, ei head ega halba, mis selles ei peegelduks, ning selle väärtuseks on näidata kõiki vorme täiusliku tõepärasusega. Peegel on aususe allikas.⁹

Kitabatake vihjab oma teoses *yata-no-kagami*'le (八咫鏡) ehk kaheksa-vaksalisele peeglile, mis on võimu võrdkujuna üks kolmest keiserlikust regaalist (*sanshu no jingi* 三種の神器)¹⁰ ning et mainitud peegli omadused olid olulised eelkõige keisri jaoks, abistamaks teda õiglaselt valitseda. Peeglil kui võimu sümbolil on usulis-mütoloogiline taust, mis annab aimu peegli tähtsusest *shintō*'s.

Jaapani esimestes kroonikates, ühtlasi ka varaseimates *shintō* kirjalikes allikates *Kojikis* (*Märkmed vanadest asjadest*, 712) ja *Nihon shokis* (*Jaapani kroonikad*, 720) sätestatud ametliku mütoloogia kohaselt peitis tormijumalus Susanoo peale solvunud päikesejumalanna Amaterasu end kord sügavasse koopaõnsusse, jättes kogu maailma pilkasse pimedusse.

Olukord oli trööstitu, mistõttu teised jumalused otsustasid Amaterasu välja meelitamiseks koopasuu ees ühe lustliku koosviibimise korraldada. Jumalanna Ame-no-Uzume teatas kõval häälel, et ta tantsib uue kauni jumalanna ülistuseks. Uudishimulik Amaterasu kuulis neid sõnu ja paotas seepeale koopa ees oleva kaljurahnu, et mainitud jumalannale pilku heita, ning nägi, kuidas puuoksa külge riputatud peegel tema särava kujutise endasse püüdis ja maailm seeläbi taas valgusega täidetud sai.¹¹

Nii *Kojiki* kui *Nihon shoki* hilisemates osades kirjeldatakse, kuidas Amaterasu andis peegli oma lapselapsele, Ninigi-no-Mikotole, kes laskus seejärel maa peale Jaapanit ühendama ja sinna rahu tooma. Peeglit üle andes sõnas Amaterasu, et selle eest tuleb hoolt kanda ja igavesti kummardada. Ninigi nõnda ka tegi ning temast alates on peeglit keiserliku liini järjepidevuse märgina ühelt valitsejalt teisele edasi pärandatud. *Yata-no-kagami*'st sai seeläbi üks kolmest nn keiserlikust aardest, mis erinevate allikate järgi sümboliseerib kas tarkust, tõe või ausust. Pühade aarete hulka kuuluvad ka mõök ja kalliskivi, mis on sarnaselt

⁹ 神皇正統記・増鏡. [Jinnō shōtōki. Masukagami] 日本古典文学大系 [Nihon koten bungaku taikei = NKBT] 87. Tōkyō: Iwanami shoten, 1965, lk 60–61

¹⁰ Vt seletusi regaalide kohta nt 神道の本—八百万の神々がつどう秘教的祭祀の世界. [Shintō no hon — Yaoyorozu no kamigami ga tsudō hikyōteki saishi no sekai] Tōkyō: Gakushū kenkyūsha, 2002, lk 136–139 või Stuart D. B. Picken. *Essentials of Shinto: An Analytical Guide to Principal Teachings*. London: Greenwood Press, 1994, lk 86–87.

¹¹ Vt 古事記・祝詞. [Kojiki. Norito] — NKBT 1. Tōkyō: Iwanami shoten, 1963, lk 80–83, või 日本書紀・上 [Nihon shoki, I] — NKBT 67. Tōkyō: Iwanami shoten, 1967, lk 112–114.

peeglile müütilise päritoluga, sümboliseerides vastavalt julgust või tarkust ja südamlikkust. Mõõgal ja kalliskivil on samuti teatavad peegeldavad omadused, mida võib siiski vaid kokkusattumuseks pidada.

Teine, veidi ilmalikum legend, mis on samuti iidsetes kroonikates üles tähendatud, on seotud Jaapani 14. keisri Chūai'ga (valitses 192–200). *Nihon shokis* kirjeldatakse, kuidas Ito klanni esiisa Itote, kuuldes keisri tulekust, korjas 500 püha *sakaki*-puu¹² oksa ja sidus need oma laeva vööri külge. Ülemiste *sakaki*-okste külge riputas ta kalliskivi, keskmiste külge hõbepeegli ning alumiste külge mõõga ning seilas nii keisrile vastu. Hikoshima saarel andis Itote need keisrile, et valitseja saaks „valitseda suurepärase mõjuvõimuga nagu kalliskivihelmed, vaadata selgelt nagu valge pronkspeegel üle mägede, jõgede ja merede ning alistada mõõgaga kogu maa.“¹³

Aarded olid seega kaitsvad ja õnnetoovad esemed, mis olid selleks ajaks kujunenud ühtlasi konkreetseteks võimusümboliteks, saates valitsejaid ka teispooluses. Kofuni ajajärgul (ca 250–538) sisaldasid hauapanused peaaegu alati peeglist, mõõgast ja kalliskivist koosnevat komplekti,¹⁴ mis sümboliseerisid lahkunu autoriteeti ja jumalikkust ning teenisid teda teispoolseski.

Kami'st kagami'ni

Yata-no-kagami ei ole siiski ainult võimu sümbol, sest kaudses tähenduses püüti koopamüüdis peeglisse ka osa Amaterasu vaimust ning hiljem avaldas Amaterasu soovi, et peeglit kummardataks, justkui oleks see päikesejumalanna ise. Nii sümboliseeribki müütiline *yata-no-kagami* traditsioonilise *shintō* tõekspidamise kohaselt päikest ja seeläbi ka päikesejumalanna Amaterasu Ōmikami't. Nii jumalus ehk *kami* (神) kui peegel ehk *kagami* (鏡) on *shintō*'s olulised ning mõlemaga on seotud teatav kogus müstikat, millele on äärmiselt keeruline ühest tähendust anda.

Kui peegel on käega katsutav ese, siis *kami*'ga on asi keerulisem. *Kami* olemuse hoomamatust kirjeldades on sageli öeldud, et eksisteerib lugematul hulgal vaime ja hingolendeid ehk *kami*'sid,¹⁵ kes peituvad loodus-

¹² Jaapani *sakaki*-puu — *Cleyera japonica*.

¹³ 日本書紀・上. [Nihon shoki, I], 1967, lk 324–326.

¹⁴ *Japanese bronze mirror*. — https://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/asia/b/bronze_mirror-1.aspx (22.04.2015)

¹⁵ Pelk tõlkevaste leidmine sõnale *kami* on keeruline, kuigi tundub, et levinud 'jumala' või 'jumaluse' (inglise keeles *Gods, deities*) vaste asemel oleks eesti keeles kõige sobivam

likes objektides, nagu puud, põõsad, jõed, kivid jm ning valitsevad loodusjõude. Samuti on *kami*'d perekondade, objektide ja paikade kaitsevaimudeks. Kõige olulisemaks ja pühamaks *kami*'ks peetakse päikesejumalanna Amaterasut, sest tema on ametliku mütoloogia järgi keiserliku perekonna eelkäija ja kaitsja.

Tänu *kami*'le funktsioneerib maailm. *Kami* on kui spirituaalne kõikjal-olek, mis on võimeline vaatama nii väljapoole üle kogu universumi kui ka sissepoole enesse, et end uuendada. Ta võib muutuda ja samaaegselt säilitada oma põhiolemuse. Ei ole ühtegi dogmat või doktriini, mida saaks tema puhul rakendada, kuid tema olemasolu *tunnetatakse* ja *kogetakse*.¹⁶

Kami on maailma eluenergia, mida inimene tunnetab, kui ta tajub midagi ainulaadset ja püha järsul mäenõlvakul, sügavas orus, paksus metsas vm, kuid eelkõige enese sees. Millegi erakordse teadvustamine tähendab suutlikkust näha pealispinna alla — inimeste, loomade või üldse laiemalt looduse loomusesse.

Kami on varjatud vägi, mis viib inimese teisele poole ilmselget. Idee *kami*'st tähendab minna teisipoole kavatsuste, kontseptsioonide ja faktide maailma ning lasta intuiitivel kujutelmal enda üle võimust võtta. Selles on suurepäraseks abivahendiks peegel. Seletamaks *kami* ja *kagami* vahelist keerulist suhet, on sageli alustatud etümoloogiat.¹⁷

Sõnal *kami* on algupäraselt palju definitsioone ja kirjeldusi, millest annavad märku mitmete uurijate teosed.¹⁸ Jean Herbert¹⁹ toob välja selle sõna üheksateist erinevat seletust, alustades *kami* kõige levinumast käsitlusest 上 ('ülim'), mis vastandub *shimo*'le (下, 'alam'), ning lõpetades märkegikombinatsiooniga *kabi* (彼靈), mis koosneb demonstratiivsest prefiksist *ka*, millele on lisatud *bi* (hääldub ka: *mi*, *bu*, *mu*), mille üks tähendus on 'salapära'. Holtom²⁰ annabki selle märgikombinatsiooni tähend-

---

ehk 'hingolend'. Olukorra teeb problemaatiliseks ka jaapanikeelsetes kristlikes tekstides ainujumala tõlkimine *kami*'ks.

¹⁶ Aidan Rankin. Shinto: A Celebration of Life. Winchester UK, Washington USA: John Hunt Publishing, 2011, lk 78.

¹⁷ *Ibid.*, lk 79.

¹⁸ Vt nt Satoshi Itō. 伊藤聡. 神道とは何か: 神と仏の日本史. [Shintō to wa nani ka: kami to hotoke no nihonshi] Tōkyō: Chūōkōronshinsho, 2012, lk 16–12; Daniel Clarence Holtom. The Meaning of Kami. Chapter I: Japanese Derivations. — Monumenta Nipponica. Tokyo: Sophia University, 1940, Vol. 3, nr 1.

¹⁹ Jean Herbert. Shinto: At the Fountainhead of Japan. New York: Routledge, lk 24–25, 2010. Herberti seletusi refereerib ka A. Rankin 2011, lk 67–68.

²⁰ D. C. Holtom 1940, lk 6.

duseks 'müstiline võime' või 'salapärane vägi'. Arvati, et tegelikult on *kabi* ja *kami* üks ja seesama, ning seega sisaldub juba sõna *kami* enese tähenduses müstiline jõud.

Varaseima *kami*'t ja *kagami*'t seostava idee käis välja Inbe no Masamichi (14. saj), kes väitis, et *kami* on lühend pikemast sõnast *kamu-gami* (või *kan-gami*), mida seostatakse tegusõnaga *kagayakimiru* (照覽) ja mida võiks mõista kui „millegi nägemist briljantses valguses”. Seega peaks algupärane termin, millest sõna *kami* on tuletatud, väljendama ideed universumi olukorra nägemisest või vaatlemisest jumaliku intelligenti poolt, milleks ongi *kami*. Ka *kan-gami* või *kagami* (*kaga-yaki-mi*) olid sõnad, millest tuletati sõna „peegel“ tavapärase kasutus — nii pandi alus kontseptsioonile peeglist kui millestki „briljantselt säravast“ või kui objektide, mis seda „näevad“, peegeldajast.²¹

Inbe no Masamichi teooriat on edasi arendanud *suika shintō* rajaja Yamazaki Ansai (1619–1682), kes on öelnud, et *kami* meel on kui plekitu ere peegel (*kagami*) ning et *kami* on lühend sõnast *kagami*.²² Sarnast tõekspidamist toetavad mitmed teisedki õpetlased, kuid mitte keegi ei tee selgeks, kas enne oli peegel kui selline ja seejärel seostati see *kami*'ga, või oli asi vastupidi. Selles küsimuses oli üks konkreetsemaid rahvusõpetuse *kokugaku* teadlane Tanigawa Kototsuga (1709–1776), kes ütles, et enne, kui Jaapanis peeglist teada saadi, peeti valgusallikaks Päikest ja Kuud. Ta lisab veel, et selline arusaam eredusest koos ideega puhtusest võeti üle jaapani põlisuskumusse ning *kami* kui lühend sõnast *kagami* pandi teenima iidset ideed *kami* sisemisest loomusest.²³

Peegel kui *kami* kohalolu sümbol pühamus

Etümoloogiast olulisem on *kami* ja *kagami* suhet väljendav uskumus, et sümboolsel moel viibib *kami* alaliselt tema auks rajatud pühamus ning et peegel kui füüsiline objekt sümboliseerib *kami* kohalolekut. *Shintai* (神体, 'kami keha') on mõni füüsiline objekt, mis sümboliseerib *kami*

²¹ *Ibid.*, lk 5.

²² D. C. Holtom 1940, lk 6; S. D. B. Picken, 1994, lk xxxiii.

²³ Daniel Clarence Holtom. *The Political Philosophy of Modern Shintō: A Study of the State Religion of Japan. A Dissertation.* Chicago: The University of Chicago Libraries, 1922, lk 133.

kohalolu ning mida on seetõttu võimalik kummardada ja ülistada. *Kami* keha kui füüsilist objekti on nimetatud ka *mitamashiro*'ks (御霊代) ehk 'vaimu kohatäitjaks' või 'hinge asemikuks'. *Shintai* on ka *kami* ajutine peatuspaik inimeste maailmas²⁴ ajal, mil ta isiklikult maa peale laskub ja otsib vaimuna võimalust siseneda füüsilisse kesta. Nagu eespool öeldud, tuli *yata-no-kagami*'t kohelda, nagu oleks peegel päikesejumalanna ise, mis tähendab, et peeglist sai päikesejumalanna *shintai* — tema võrdkuju ning tema esindaja ja asendaja maa peal. Kui Amaterasu maa peale laskub ja end peegelpildi sisse poetab, kujutab peegel piiri spirituaalse ja materiaalse maailma vahel.

Shintai kui hindamatu ja püha objekt asub pühamu kõige sügavamas ruumisopis. Püha sümboli jaoks mõeldud väike suletud kambrike on pühamukompleksi kõige olulisem rajatis. Kui teatud riitused välja arvata, siis on *shintai*'le pühendatud ruum kindlalt lukus, et kaitsta sümbolit rüvetamise eest. Ka siis, kui ukсед on avatud, varjab kardin *shintai*'d külastajate ja isegi preestrite pilkude eest.²⁵ Võimalik, et kardetakse mitte ainult sümboli füüsilist kahjustamist, vaid ka asjaolu, et inimeste negatiivsed emotsioonid ja sümboolne roojasus ehk *kegare* võivad olla *shintai*'le ohtlikud.

Tänu *shintai*'le omandab aukartust sisendava õhustiku nii pühamuhoone kui ka seda ümbritsev maa-ala. Pühadus tuleneb otseselt *kami* sümbolina toimiva objekti kohalolust ning kaob, kui sümbol mingil põhjusel eemaldatakse.²⁶ Seda olulisem on *shintai* kaitsmine võõraste pilkude eest. Rituaalsete pidustuste (*matsuri*) lahutamatuks osaks on tseremoniaalne rongkäik, kui *kami*'t sümboliseeriv objekt kantakse kaunilt ehitatud kandetoolilaadsel altaril (*mikoshi*), *kami* ajutisel asupaigal, läbi küla või konkreetse piirkonna. Selleks viiakse *kami* teatud rituaale teostades *shintai*'st ajutiselt üle altaril olevasse asendusobjekti, milleks on sageli peegel.²⁷

Shintai-ruumi ees on koht kingituste ja ohvriandide jaoks, mida eraldab kambri uksest sageli peegel. See peegel ei ole aga otseselt püha objekt, mida kummardada, vaid pigem kaunistus või sümbol,²⁸ mis

²⁴ S. Ono, W. P. Woodard. 1998, lk 21.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*, lk 68.

²⁸ *Ibid.*, lk 22–23.

meenutab küllastajatele *shintai* olemasolu, Amaterasu kõikjalviibivust ning rõhutab pühapaiga religioosset olemust. Teisisõnu on *shintai*-ruumi ees olev peegel ühtlasi ka teise peegli, *yata-no-kagami* võrdkujuks.

Peegel sümboliseerib ka *kami* puhast, õiglast meelt ning tema kummardaja truudust ja austust. Peegli üheks olulisemaks ja väärtuslikumaks omaduseks on tema võimetus valetada ning — teoorias ehk rohkem kui praktikas — moonutada. Peegel on seega erapooletu, peegeldades selle ette astunu või asetatu tõelist olemust.

Peegel võib pühamus olla altarile asetatud nii, et sellest paistab palvetaja enda nägu, vihjates pühalikkusele või jumalikkusele inimeses endas, mida tuleks kummardada ja sellele tänulik olla. Peegel tuletab meelde, et *kami*'de maailm ei ole maapealsest sfäärist täielikult eraldatud, vaid ka inimeste maailm on püha, olles tihedalt seotud kõrgemate jõududega.

Inimese ja *kami* ühtsus

Mütoloogiast võib lugeda, et *kagami* on peegeldava objekti asemel pigem kultuse või riituse vahend. Teisisõnu võiks *Kojiki* ja *Nihon shoki* järgi öelda, et pigem kummardati peeglit, mis sümboliseeris Amaterasut, mitte Amaterasu kujutist peeglis. Samas näib siiski, et ühel hetkel on jaapanlased omaks võtnud päikesejumalanna (või mõne muu *kami*) kujutise, üldisemalt peegelpildi kui sellise kultuse. Võimalik, et selle taga oli vajadus olla *kami*'ga üks, temaga samastuda. *Kami*'ga samastumine tähendab inimese jaoks puhta ja kristallselge südame säilitamist. Peeglil ja peegeldusel on kindlasti oma funktsioon kinnitamaks inimesele tema südame ja meele puhtust ning tema suhet *kami*'ga. Inimene loodab, et tema tõelises loomuses peitub *kami*, kes talle peegelpildis vastu vaatab. Sel juhul tekib küsimus, kuidas mõista *kami*, *kagami* ja inimese suhete kolmnurka?

Inimese, *kami* ja peegli suhte mõtestamiseks pöördun Jaapani filosoofia ühe alusepanija Nishida Kitarō (1870–1945) poole. Peegli ja peegelduse kujund läbib tema kirjutisi sageli. Nishida on peegli filosoofilisele kontseptsioonile lähenenud üsna budistlikult, ent tema arusaamu võib kohandada ka *shintō*'le.

Dalissier on välja toonud, et Nishida käsitluse kohaselt võib inimene peegelduda *milleski* (*wo hansei suru* を反省する), justkui peegelduks

füüsiline indiviid omaenda mentaalses fenomenis. Sel puhul on eesmärgiks lõplik „ühtsus“. Kuid inimene võib peegelduda ka *millegi jaoks*, mis tähendab, et kujutis luuakse peegelduse protsessis. Peegeldus ehk areng (*hansei sunawachi hatten* 反省即ち発展) on Nishida nägemuses „lõputu ühinemise“ protsess.²⁹

Esimest peegeldust ehk *milleski* peegeldumist võiks nimetada lihtsalt dubleerimiseks, inimese/asja asendamiseks millegi muuga (peegeldus₁). Ent Nishida arvab, et samal ajal peame lisama sellele peegeldusele lõputu ühendava arengu tähenduse, mida on võimalik väljendada vaid siis, kui me mõistame tõelist peegeldust kui „transkriptsiooni“ — kui peegeldust *millegi jaoks* (peegeldus₂).³⁰ Seda on võimalik mõista nii, et esmalt ilmneb inimene peegli enda kujutisena, edasi aga hakatakse peegelduma *kami* jaoks.

Mida see aga ütleb peegli kohta? Selline transkriptsioon on raskesti teostatav *ühes* peeglis, mis truult reprodutseerib kujutist, mis temas peegeldub. See viib meid peegelduse₁ lihtsa dubleerimiseni. Kuid peegli ees seistes ei saa me niisama lihtsalt seal peegelduvat kujutist eemale tõrjuda. Peegelduse₂ abil kutsutakse esile *kaks* „peeglit“ (*ryōmeikyō* 両明鏡), mis peegeldavad nende vahele asetatud objekti ning seega ei vangista *asja*, nagu seda teeb optiline seadeldis, vaid vabastab *millegi* lõputu kujutiste difraktsiooni. Peegelduse₁ puhul ühinevad mudel ja selle kujutis piiratud distantsil, peegelduse₂ puhul kuvatakse kujutise ja objekti ühinemine teispoole piiratud distantsi.³¹ Nishida filosoofiat rakendades võib seega öelda, et peegel, läbi pideva inimese näo peegelduse (peegeldus₁), peegeldab ka inimese südant *kami*'ga üheks saamise nimel (peegeldus₂).

Nishida on veendunud, et peegel ei kiirga iseenesest. See nõuab *asja*, mida peeglis peegeldada, aga ka *valgusallikat*, mis valgustaks tegevusvälja. Kui algaineks on tühjus ehk ei ole ei asja ega valgust, siis ei saa kujutis peegli pinnale ilmuda.³² *Shintō*'s on peamiseks peegelduse allikaks *kami*. Kuna aga *kami* on puhas ja selge, siis on ka tema kujutis puhas ja selge.

²⁹ Michel Dalissier. The Idea of the Mirror in Nishida and Dōgen. — *Frontiers of Japanese Philosophy* 1. Nagoya: Nanzan Institute for Religion & Culture, 2006, Vol. 1, lk 100.

³⁰ *Ibid.*, lk 101.

³¹ *Ibid.*, lk 103.

³² *Ibid.*, lk 112.

Peegel esemena on meedium, mille kaudu *kami* ennast ilmutab (*hatsugen suru* 発現する). Absoluutse tühjuse paigas³³ suudab *kami* ainult „ennast peegeldada“, „panna ennast peeglisse“ (*onore jishin wo kagami to nasu* 己自身を鏡となす) selleks, et „olla“ miski, leiab Nishida.³⁴ Olles ühelt poolt süvitsi tutvunud budismiga ja teiselt poolt lääne religiooni- ja mõttelooga, ei pruukinud Nishida Kitarō sõna *kami* all mõelda arvukaid *shintō*-uskumuse *kami*'sid, kuid just arusaam peeglist kui meediumist, mille kaudu *kami* inimeseni jõuab, on suurel määral omane ka *shintō*'le. Peegli vahendusel saab inimene aimu *kami* — eelkõige tema enda sees oleva *kami* olemasolust ning oma potentsiaalid saada *kami*'ks.³⁵ Kui inimene tunnetab „end peeglisse pannud“ *kami* olemasolu, siis annab see talle tõuke mõistmaks enda ja *kami* ühtsust. Ehk siis: *kami* on pannud end peeglisse ning inimene saab sellest teadvustamise protsessis teada.

See on siiski võimalik vaid siis, kui inimese enda meel on puhas. Peeglisse vaatamine annab inimesele võimaluse kontrollida oma südame/meele puhtust. Sest kõik, mis on selge ja puhas, on selge ja puhas ka peeglis. Kui inimene on oma teadvuses nii kaugele jõudnud, et seda taipab, siis on ta võimeline nägema ka sügavamale enda sisse ning mõistma, et viha jms on vaid tolm selgel ja siledal pinnal.

Enesessevaatamine ja kohtumine endas pesitseva *kami*'ga ei ole kindlasti see, mille ees peaks tagasi kohkuma. Pigem peaks enda sisse vaatamine inimest julgustama ennast parandama. *Kami* teadvustamine tähendab, et inimene on aru saanud oma tõelisest loomusest, mis tuleb tema seostest ümbruskonnaga ja teiste inimestega. *Kami* vägi seob inimest kõigega siin maailmas. Ta annab proportsioonitunnetuse ja perspektiivi elule, näidates inimesele kätte ka tema potentsiaali. *Kami* teeb inimese osaks millestki suuremast kui ta ise³⁶ ehk siis osaks *kami*'st endast, näidates nii enda ja inimese ühtsust.

³³ Nishida Absoluutse tühjuse paiga kohta vt nt James W. Heisig, Thomas P. Kasulis, John C. Maraldo. *Japanese Philosophy: A Sourcebook*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2011, lk 647–659.

³⁴ Kitarō Nishida. 西田幾多郎. 善の研究. [Zen no kenkyū] Tōkyō: Iwanami shoten, 1969, lk 204.

³⁵ Levinud arusaam, mida tutvustab nt Motohisa Yamakage. *The Essence of Shinto: Japan's Spiritual Heart*. Tokyo: Kodansha International, 2006, lk 168–171.

³⁶ A. Rankin 2011, lk 79.

Kokkuvõte

Miks omab peegel nii palju erinevaid, eelkõige sümboolseid funktsioone? Esiteks võib välja tuua peegli võime inimesi oma optiliste omadustega segadusse ajada. Reaalsus- ja perspektiivitaju häirimine ning sellega manipuleerimine muudab peegli ohtlikuks, salapäraseks ja hämaraks objektiks, mistõttu on talle üleüldiselt omistatud müstilisi ja maagilisi võimeid, nii positiivseid kui negatiivseid.

Teine põhjus on objektiivsuse ja subjektiivsuse konflikt, mis tekib peeglisse vaadates ja mis võimaldab inimestel end näha läbi kellegi teise silmade. See võimendab indiviidi eneseteadlikkust ja aitab mõista teda ümbritsevat sotsiaalset ja religioosset konteksti. Lisaks peegli olemuslikule omadusele kahekordistada süvendab see ka arusaama, et peeglis võimendub sinna paistev energia, mitmekordistades nii head kui halba.

Mõlemaid suundumusi on näha ka *shintō's*. Jaapani ametlikus mütooloogias on peeglil oluline funktsioon — seda nähakse keiserliku võimu sümbolina ja kaitsjana. Peegli tähtsaim funktsioon *shintō* pühamus on *kami* kohalolu sümboliseerimine füüsilise objektina (*shintai*). *Kami* sümbolina toimiva objekti olemasolust sõltub pühamu ja seda ümbritseva maa-ala usundiline väärtus. Samas sümboliseerib peegel ka *kami* puhast, õiglast meelt ning tema kummardaja truudust ja austust. Pühamus asuv peegel rõhutab küllastajale ka situatsiooni, milles ta viibib — *kami* kohalolu ja siinse maailma ja kõrgema sfääri omavahelist seotust.

Filosoofilises kontekstis sümboliseerib peegel enesesessevaatamist, mis on *shintō's* vahend saavutamaks ühtsust *kami*'ga. *Kami* on peegelduse allikas. Peegel esemena on meedium, mille kaudu *kami* ennast ilmutab. Inimene saab peegli vahendusel aimu *kami* — eelkõige tema enda sees oleva *kami* — olemasolust ning oma potentsiaalset saada *kami*'ks. *Kami* ja enda „*kami*'sust“ teadvustades on inimene aru saanud oma tõelisest loomusest. Teel sellise teadvuseseisundi poole on inimesel abiks peegel — olgu see siis konkreetne objekt või sisemine peegel.